

Sòcrates, ET6DVJ0H (470/469-399 a.C.) HIST.

Filòsof grec, nascut a Atenes, fill de Sofronisco, escultor, i de Fenàreta, d'ofici llevadora (**veure cita**). La seva vida i fins i tot la seva pròpia figura es troba embolicada en l'escassetat e incertesa de dades. Sembla que va exercir per un temps el mateix ofici que el seu pare i que es va interessar en un principi per les doctrines físiques dels filòsofs jonis, potser apreses al costat de **Arquelau de Milet**, deixeble de **Anaxàgores**, cap a les quals després va adoptar una actitud crítica. Semblen fets referibles a dates certes que, durant les guerres del Peloponès (431-404), en les que pren part com a soldat hoplita -com corresponia a un ciutadà de nivell mitjà-, salva a Alcibiades ferit al lloc de Potidea (429), participa en la batalla de Delion (424), a Beocia, i, pròxim ja als 50 anys, en la d'Anfípolis(421), a Tràcia; així com també la seva oposició, en dates més tardanes, formant part del Consell dels Cinc-cents, al procés contra els estrategs de les Arginusas (411) i la seva desobediència a l'ordre donada pels Trenta Tirans d'arrestar a Lleó de Salamina (404).

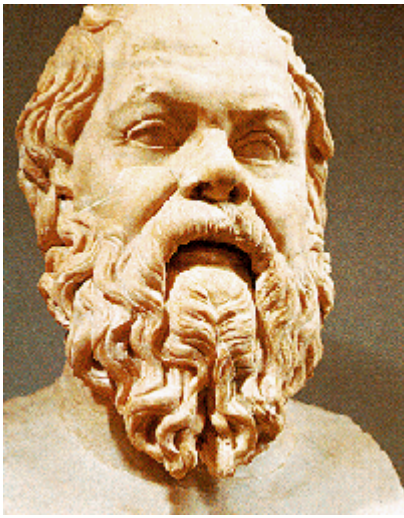
En un moment indeterminat de la seva vida canvia el seu interès inicial per les teories sobre la natura, en la que, segons sembla, no veu principi de **finalitat** alguna, per l'interès per un coneixement de si mateix i de l'home en general, seguint l'oracle que la Pítica de Delfos pronuncia a instàncies del seu amic Querefonte, que li pregunta pel més savi dels homes.

Tal com feien els **sofistes** en la seva mateixa època, va formar un grup de deixebles i amics, entre els quals destaquen **Plató**, Alcibiades, **Xenofont**, **Antístenes**, **Críties**, **Critó**, **Aristip** i Fedó, entre altres. Després d'una vida entregada a interpel·lar els seus conciutadans, obeint la veu interior del seu **daimon**, i a instar-los, segons Plató, que fossin «millors i més savis», restablida ja la democràcia atènès, és portat a judici doblement acusat de ser sofista (**veure cita**), impiu i corruptor dels joves, per Anito, en nom dels artesans i polítics, per Meleto, en el dels poetes, i per Licó en el dels oradors (**veure cita**). Condemnat a mort pel tribunal popular (enverinat amb cicuta) i després de rebutjar els plans de fugida que li ofereix Critó, mor a la presó d'Atenes, envoltat d'alguns dels seus amics i deixebles i manant decorosament a la seva dona Xantipa, que portava al seu fill petit en braços, que s'absentés.

La figura de Sòcrates, exalçada per Plató com l'home «més savi i just del seu temps», s'ha convertit amb el transcurs del temps, i malgrat els seus contorns quelcom difusos, en el paradigma del filòsof i fins en personificació d'aquesta **filosofia**.

La qüestió de quines són les fonts fidedignes per poder reconstruir, a partir d'elles, la figura històrica de Sòcrates es denomina el «problema socràtic». Aquestes fonts són: Aristòfanes, **Xenofont**, **Plató** i **Aristòtil**.

Aristòfanes el presenta, en la seva obra *Els núvols* (representada per primera vegada cap al 432 a.C.), com un **sofista** només interessat a cobrar als seus alumnes l'ensenyament de la retòrica i l'oratorïa, un coneixedor del saber ateu dels jonis sobre la natura, o un intel·lectual solitari dedicat a pensar. La figura de Sòcrates que es desprèn del seu testimoni, d'altra banda el més antic, es considera més aviat la caricatura del personatge popular, feta per un comediògraf crític del seu temps.

Xenofont, militar i historiador, és autor d'una sèrie d'obres biogràfiques, *Les memorables*, o *Records socràtics*, el *Banquet o Apologia de Sòcrates*, conegudes com «discursos socràtics», que escriu quan, després de tornar a Atenes amb l'expedició dels deu mil mercenaris grecs a Mesopotàmia (*Anàbasi*, 401-399), coneix la mort de Sòcrates. Són obres apologètiques i faltades de rigor històric, que, com era costum en l'època, el deixeble posa en boca del seu mestre les pròpies opinions i fins a ficcions. Apareix en el seu testimoni un Sòcrates moral, desinteressat per les qüestions relatives a la natura i oposat en els seus ensenyaments als sofistes, però sense profunditat.

Quelcom semblant, en principi, pot dir-se del testimoni donat per **Plató**, deixeble de Sòcrates des dels vint anys, i de la figura veneranda que dibuixa del seu mestre, en especial en *Apologia*, *Fedó* i *Critón*. El Sòcrates de Plató és un personatge moral per excel·lència, vitalment dedicat a persuadir a tots a interessar-se, no pel cos o la fortuna, sinó «per que l'ànima sigui la millor possible» (*Apologia 30b*). A aquest Sòcrates el va fer Plató personatge central dels seus primers **diàlegs**, convertint-lo en iniciador de la seva **teoria de les idees**, i aquest Sòcrates és el que accepta la tradició filosòfica, un cop rebutjades les exageracions platòniques i afegides les sòbries precisions d'Aristòtil, com el més pròxim al personatge històric. Les característiques d'aquest personatge -«tàvec» pertorbador de la tranquil·litat de les consciències- justifiquen més els recels que es van suscitar entorn de la seva figura i que li van portar a la mort.

Aristòtil, que no va conèixer personalment a Sòcrates, però que hauria sentit parlar d'ell al seu mestre Plató, l'anomena unes quaranta vegades a les seves obres, encara que sempre ocasionalment. Malgrat això, les seves apreciacions es consideren objectives. Li atribueix, sobretot, la «recerca del **universal**» a través de les «**definicions**» (**veure cita**).

Sòcrates no va posar per escrit les seves doctrines, i tots els seus ensenyaments, segons el testimoni de Plató, són orals. A diferència dels sofistes, coetanis seus, Sòcrates no construeix llargs i bells discursos, sinó **diàlegs** metodològicament construïts (veure **mètode socràtic**) en dues parts fonamentals: la **ironia** i la **maièutica**. En la primera, després de presentar el tema del diàleg amb una pregunta del tipus *què és la justícia?*, desenvolupa la refutació (*élenkhos*) de l'aparent saviesa de l'interlocutor, que, portat de la seva ignorància, no sap però creu saber. Una llarga successió, impertinent de vegades, de preguntes i respostes, tendeix a aconseguir el reconeixement de la pròpia ignorància, per part de l'interlocutor, la qual cosa el deixa en disposició de començar, de la mà de Sòcrates, la recerca de la definició, o el **concepte**, que suposaria un vertader **saber**. El punt de partida d'aquesta indagació no pot ser un altre que el de la confessió de la pròpia ignorància: la que Sòcrates reconeix en si mateix reflexionant sobre l'oracle de Delfos i la que aconsegueix que l'interlocutor reconegui després de refutar el seu aparent saber. Prossegueix llavors la feina de concebre i donar a llum «conceptes». A aquesta segona part anomena el mateix Sòcrates maièutica, per tractar-se d'un art semblant al que exercia la seva mare: la llevadora ajuda a les dones a donar a llum cossos, Sòcrates ajuda als homes a donar a llum pensaments (**veure text**).

Les respostes a les preguntes del tipus *¿quina classe de cosa és ... ?* constitueixen la primera teoria ètica de la humanitat basada en l'**anàlisi** conceptual. Plató deduiria d'ella el coneixement de les **essències** o **idees**. Sòcrates es limita a un tipus d'investigació diferent del dels **sofistas**, retòric, dialèctic i fins i tot

contradictori, o almenys **relativista**, i l'objectiu del qual és el **universal** o la definició; és a dir, un concepte universal aconseguit i acceptat per tots.

Sòcrates identifica el coneixement d'aquests conceptes ètics amb la pràctica de la **virtut** i la consecució de la **felicitat**. Identifica «saber» amb «virtut» (**veure cita**), fins al punt d'afirmar que «ningú fa el mal voluntàriament» (**veure cita**), però vincula a més a més la felicitat en obrar bé, o a *viure bé*; a la primera doctrina se l'anomena **intel·lectualisme ètic** i a la segona, **eudemonisme** (**veure cita**).

Algunes obres sobre Sòcrates:

- N. Bilbeny, *Sòcrates. El saber como ética*, Península, 1998
- I. F. Stone, *El juicio de Sócrates*, Mondadori, 1998
- G. Luri, *El proceso de Sócrates*, Trotta, 1998
- R. O. Moscone, *Sócrates: sólo sé de amor*, Biblioteca Nueva, 2002
- R. del Águila, *Sócrates furioso. El pensador y la ciudad*, Anagrama, 2004

La mort de Sòcrates

Aquesta obra està sota una [licència de Creative Commons](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/). FiloXarxa 2004 [Conceptes i textos filosòfics](#) Jordi Cortés Morató i [Antoni Martínez Riu](#). Construcció i disseny de la web i traducció de textos al català: Jordi Cortés Morató